

Original Article

Identification and Introduction of Some Medicinal Plants in Orzuiyeh Rangelands, Kerman, Iran

Amir Reza Amrollahi Jalal Abadi¹ , Mohammad Rahim Forouzeh^{1*}

¹ Department of Rangeland Management, Faculty of Rangeland and Watershed Management, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

***Corresponding Author:**
Mohammad Rahim Forouzeh; Department of Rangeland Management, Faculty of Rangeland and Watershed Management, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

Email:
forouzeh@gau.ac.ir,
rfroozeh@yahoo.com

Received: 16 Oct, 2020
Accepted: 19 Jan, 2021

Abstract

Background and Objectives: Regarding the new trend towards phytotherapy and the lack of information in the field of medicinal plants, it seems that indigenous information and traditional knowledge can play an important role in the foundation of future scientific research. Therefore, this study aimed to identify the medicinal plants in Orzuiyeh rangelands in Kerman province, Kerman, Iran.

Methods: In this qualitative study, 63 local experts were asked to provide information about the plants using free interviews and participant observation methods in the spring and summer of 2019. Such data as the local name, the organ used, collection times, and the vegetative form of the plants' reproduction was recorded simultaneously using a participation observation method. Information about various aspects of the plants was collected during the interviews. Furthermore, the Persian and scientific names of the plants were identified based on authoritative botanical books.

Results: In this study, 70 medicinal plants belonging to 37 families were identified, among which the Lamiaceae family had the largest share. The results of the investigation on the traditional application of the plants revealed that the highest and lowest medicinal use of the plants was related to the treatment of gastrointestinal diseases and the cure of children's insomnia, respectively. Additionally, among the various organs of the plants, the leaves are the most frequently used parts.

Conclusion: Scientific investigations in the field of traditional medicine of different ethnic groups can lead to the discovery of new treatments for various diseases. It should be noted that the protection of indigenous knowledge and making a connection between traditional and modern medicine can lead to the improvement of public health and the creation of jobs in the path to sustainable development.

Keywords: Iran; Kerman; Therapeutics plants; Traditional medicine.

DOI: 10.29252/qums.14.10.53

شناسایی و معرفی برخی از گیاهان دارویی مراتع ارزوییۀ استان کرمان

امیررضا امراللهی جلال آبادی^۱ ، محمد رحیم فروزه^{۱*}

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به گرایش جدید به سمت گیاه‌درمانی و کمبود اطلاعات در زمینه گیاهان دارویی، به نظر می‌رسد اطلاعات بومی و دانش سنتی می‌تواند نقش مهمی در پایه‌ریزی تحقیقات علمی آتی داشته باشد. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف شناسایی گیاهان دارویی مراتع ارزوییۀ در استان کرمان انجام شد.

روش بررسی: در پژوهش کیفی حاضر اطلاعات ۶۳ نفر از خبرگان محلی در بهار و تابستان سال ۱۳۹۸ پیرامون گیاهان دارویی در قالب مصاحبه آزاد و مشاهده مشارکتی گردآوری گردید. در مشاهده مشارکتی به طور همزمان نام محلی، اندام مورد استفاده، زمان جمع‌آوری و فرم رویشی گیاهان یادداشت شد. در مصاحبه‌ها، اطلاعات مربوط به جنبه‌های مختلف گیاهان جمع‌آوری گردید. شناسایی نام فارسی و نام علمی گیاهان با استناد به کتاب‌های معتبر گیاه‌شناسی انجام شد.

یافته‌ها: در این مطالعه ۷۰ گیاه دارویی متعلق به ۳۷ خانواده شناسایی شدند که تیره Lamiaceae از بیشترین سهم برخوردار بود. نتایج حاصل از بررسی کاربرد سنتی گیاهان بیانگر آن هستند که بیشترین استفاده دارویی از گیاهان برای درمان بیماری‌های گوارشی بوده است. از میان اندام‌های مختلف گیاهان، بیشترین استفاده به برگ گیاهان تعلق داشت.

نتیجه‌گیری: از طریق بررسی‌های علمی در زمینه طب سنتی اقوام مختلف می‌توان به منابع جدیدی در راستای درمان بیماری‌های گوناگون دست یافت. بدیهی است حفاظت از دانش بومی و برقراری پیوند بین طب سنتی و پزشکی مدرن می‌تواند گامی در راستای بهبود سلامت جامعه و اشتغال‌زایی در مسیر توسعه پایدار باشد.

کلیدواژه‌ها: درمان؛ طب سنتی؛ کرمان؛ گیاهان دارویی؛ ایران.

^۱ گروه مدیریت مرتع، دانشکده مرتع و آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی، گرگان، ایران.

*نویسنده مسئول مکاتبات:

محمد رحیم فروزه؛ گروه مدیریت مرتع، دانشکده مرتع و آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی، گرگان، ایران.

آدرس پست الکترونیکی:

forouzeh@gau.ac.ir,
rfroozeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۳۰

لطفاً به این مقاله به صورت زیر استناد نمایید:

Amrollahi Jalal Abadi AR, Forouzeh MR. Identification and Introduction of Some Medicinal Plants in Orzuiyeh Rangelands, Kerman, Iran. Qom Univ Med Sci J 2020;14(10):53-65. [Full Text in Persian]

مقدمه

امروزه اهمیت اقتصادی و درمانی گیاهان دارویی و توسعه استفاده از گیاهان در حفظ بهداشت و سلامتی آشکار شده است؛ از این رو شناسایی و معرفی گیاهان دارویی به منظور استفاده و مدیریت آنها امری ضروری می‌باشد (۱). کاربرد گیاهان در زندگی جوامع بومی باعث شده است که مردم این جوامع، اطلاعات زیادی در مورد گونه‌های مختلف گیاهی داشته باشند (۲). با توجه به روی آوردن مردم به استفاده از گیاهان دارویی و بهره‌مندی از اثرات سودمند این گیاهان و پی بردن به آثار منفی داروهای شیمیایی، بررسی ذخایر بومی گیاهان دارویی موجود با توجه به تنوع بوم‌شناختی کشور امری ضروری به نظر می‌رسد (۳).

مردمان محلی، گنجینه‌ای غنی از اثرات و خواص درمانی گیاهان دارویی را در سینه دارند و از سوی دیگر دانش بومی در رابطه با گیاهان دارویی با سرعت زیادی در حال فراموشی و از بین رفتن است. با توجه به گرایش جدید به سمت گیاه‌درمانی و همچنین کمبود اطلاعات در زمینه گیاهان دارویی به نظر می‌رسد اطلاعات بومی و دانش سنتی می‌تواند نقش مهمی در پایه‌ریزی تحقیقات علمی بعدی داشته باشد (۴).

در سال‌های اخیر پروژه‌های تحقیقاتی فراوانی در کشور در زمینه شناخت گیاهان دارویی و کاربرد سنتی آنها به مرحله اجرا رسیده است؛ به عنوان مثال بی‌باک و مقبلی هزائی (۵) مطالعه‌ای را در زمینه شناسایی و استفاده سنتی و بومی از گیاهان دارویی در شهرستان جیرفت واقع در استان کرمان انجام دادند. نتایج حاصل از این مطالعه حاکی از آن بودند که از میان گیاهان بررسی شده، اندام‌های هوایی گل، برگ و ساقه با فرم مصرفی جوشانده استفاده شده و ضماد بیشترین استفاده را در بین مردم این منطقه دارد. بیشترین مصرف گیاهان دارویی نیز مربوط به درمان بیماری‌های گوارشی بود. در مطالعه دیگری که مهربانی و همکاران (۶) در شهرستان بافت انجام دادند، مشخص گردید که از ۹۳ گونه گیاهی شناسایی شده در این پژوهش، تیره‌های Lamiaceae و Apiaceae بیشترین سهم را در ترکیب گونه‌های منطقه دارند. همچنین از میان گونه‌های شناسایی شده، از ۸۱ گونه استفاده درمانی می‌شد. یافته‌های حاصل بیانگر آن هستند که بیشترین استفاده درمانی به ترتیب مربوط به درمان بیماری‌های دستگاه گوارش و درمان بیماری‌های دستگاه تنفسی و

سرماخوردگی می‌باشد. از سوی دیگر در ارتباط با اندام‌های گیاهی مورد استفاده، بیشترین کاربرد مربوط به سرشاخه‌های هوایی و سپس میوه و دانه بود. در این راستا، رمضان‌نژاد و پریشانی در پژوهشی در منطقه میمند استان کرمان دریافتند که تیره‌های گیاهی Lamiaceae و Rosaceae، مهم‌ترین تیره‌های گیاهی درمانی در بین مردم محلی هستند. نتایج این پژوهش گویای آن بودند که مردم محلی از تمام اندام‌های گیاهان مورد بررسی با توجه به گونه گیاهی مورد استفاده بهره می‌برند (۷). متأسفانه به دلیل عدم علاقه نسل جوان به فراگیری این دانش، بخش بسیار زیادی از آن نزد افراد مسن و خبرگان محلی جوامع قرار دارد و با درگذشت هریک از آنها، کتاب عظیمی از دانسته‌ها و تجارب محلی بسته می‌شود.

مرتع ارزویی یکی از رویشگاه‌های قشلاقی شهرستان ارزویی در استان کرمان می‌باشد. این منطقه در محدوده ۲۸ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی و ۵۶ درجه و ۲۸ دقیقه طول شرقی در مرز استان‌های هرمزگان و کرمان واقع شده است. مرتع مورد مطالعه در زمره جوامع گیاهی مناطق گرم و خشک جلگه‌ای ناحیه ایران و توران به شمار می‌رود. با توجه به اینکه شرایط جغرافیایی و تنوع آب و هوایی شهرستان ارزویی، امکان رویش گیاهان دارویی متعددی را فراهم آورده است و همچنین با وجود مردمانی که در رابطه با استفاده درمانی از این گیاهان از دانش بومی بالایی برخوردار هستند، مطالعات بیشتر در منطقه مذکور می‌تواند راهگشای شناخت بسیاری از خواص جدید گیاهان دارویی باشد. همچنین مستندسازی آن می‌تواند ضمن حفظ این مهم، بستر ساز پژوهش‌های متعددی باشد. با توجه به ضرورت‌های ذکر شده، در مطالعه حاضر به بررسی دانش بومی گیاهان دارویی مراتع عشایرنشین ارزویی پرداخته شد.

روش بررسی

در این مطالعه باورها و دانستنی‌های سنتی جوامع محلی که دارای اطلاعاتی در زمینه گیاهان دارویی بودند، در قالب مصاحبه آزاد و مشاهده مشارکتی گردآوری گردید. در این راستا طی فصول بهار و تابستان سال ۱۳۹۸، گیاهان دارویی از بخش‌های مختلف منطقه جمع‌آوری شدند و گونه‌های گیاهی مورد استفاده افراد بومی شناسایی گردیدند. انتخاب مصاحبه‌شوندگان بر مبنای رویکرد شهرت (Reputation analysis) و نمونه‌گیری هدفمند (Purposeful)

sampling) انجام شد؛ افرادی انتخاب شدند که نسبت به موضوع و گیاهان دارویی، خواص و نحوه استفاده از آنها آگاهی داشتند. انتخاب مبتنی بر رویکرد شهرت و نمونه‌گیری هدفمند، نوعی از روش بررسی در پژوهش‌های کیفی است. در این‌گونه مطالعات، نمونه پژوهش یا شرکت‌کنندگان براساس میزان آگاهی انتخاب یا دعوت به مصاحبه می‌شوند (۸). شناسایی این افراد به صورت روش گلوله برفی صورت گرفت. این روش نمونه‌گیری با داشتن تعداد اولیه‌ای از افراد مطلع آغاز می‌گردد. سپس از آنها خواسته می‌شود افرادی را که برای این پژوهش مناسب هستند، به پژوهشگر معرفی کنند. مطلعین اولیه توسط خبرگان محلی و یا برخی از ادارات مانند اداره منابع طبیعی یا اداره کل امور عشایر معرفی شدند و هر مصاحبه‌شونده فرد بعدی را معرفی می‌نمود. بر این اساس، ۶۳ نفر از افراد مطلع در منطقه مورد بررسی، شناسایی شده و مورد مطالعه قرار گرفتند. زمان مصاحبه‌ها به طور متوسط بین ۳۰ دقیقه تا یک ساعت بود. گروه‌بندی افراد مبتنی بر اطلاعات آنها انجام شد؛ به گونه‌ای که خبرگان محلی که صاحب اطلاعات بیشتری بودند، به صورت انفرادی مورد مصاحبه قرار گرفتند. این افراد معمولاً کهنسالان جامعه مورد بررسی بودند. افراد جوان‌تر و آنهایی که از اطلاعات نسبتاً کمتری نسبت به گروه اول برخوردار بودند، به صورت گروهی مورد مصاحبه قرار گرفتند. پرسش‌ها به هر دو صورت مصاحبه باز در

محل زندگی جوامع محلی و مشاهده مشارکتی در محل رویش گیاهان صورت پذیرفت؛ این مصاحبه‌ها برای هر موضوع تا جایی تکرار می‌شدند که پاسخ‌های تکراری برای محقق اثبات شده و ادامه مصاحبه‌ها نکته جدیدی را به مطالب قبلی اضافه نمی‌نمود. این کیفیت در اثر تکرار پاسخ‌های مشابه از سوی مصاحبه‌شوندگان مختلف برای محقق محرز می‌گردید (۹). همزمان با مشاهده مشارکتی، نمونه‌های هرباریومی از گیاهان برداشت شد و نام محلی، اندام مورد استفاده، زمان جمع‌آوری و فرم رویشی گیاهان ثبت گردید. محوریت اصلی سؤالات مصاحبه پیرامون نام محلی، نام فارسی، اندام مورد استفاده، خواص دارویی، نحوه استفاده، زمان جمع‌آوری و فرم رویشی گیاهان دارویی بود. گیاهان پس از جمع‌آوری و خشک کردن به هرباریوم دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی گرگان منتقل شدند و در ادامه با استناد به کتاب‌های معتبر گیاه‌شناسی (۱۰)، نام فارسی و نام علمی آنها تعیین گردید. در این پژوهش در مجموع، با ۶۳ نفر مصاحبه شد که از این تعداد، ۳۵ نفر مرد و ۲۸ نفر زن بودند. در مجموع، ۵۵ مصاحبه فردی و ۲ مصاحبه جمعی در گروه‌های چهار نفره انجام شد؛ در مصاحبه جمعی اکثر مصاحبه‌شوندگان سالخورده و خبرگان محلی بودند. سن مصاحبه‌شوندگان بین ۱۶ تا ۶۵ سال بود. سطح تحصیلات این افراد از بیسواد تا دکتری متغیر بود و بیشتر آنها بی‌سواد یا کم‌سواد بودند (جدول ۱).

جدول شماره ۱: اطلاعات مربوط به مصاحبه‌شوندگان

صفات مورد بررسی		متغیر	فراوانی		صفات مورد بررسی	متغیر	فراوانی	
میزان تحصیلات		تحصیلات	مرد	زن	صفات مورد بررسی		متغیر	فراوانی
		بیسواد	۹	۶			نام روستا	مرد
		سیکل یا پایین‌تر	۸	۵			قادر آباد	۳
		بالا تر از سیکل	۶	۴			تخت خواجه	۱
		دیلم	۵	۴			چیل آباد	۱
		فوق دیلم	۳	۴			سلطان آباد	۴
		کارشناسی	۲	۳			ده شیخ	۲
		کارشناسی ارشد	۲	۱			دشت ده	-
		دکتری	-	۱			وکیل آباد	۳
		درصد	۵۵/۵۶	۴۴/۴۴			دره مورتی	۵
		۱۶-۲۶	۱۳				خرم آباد	۱
		۲۶-۳۶	۱۷				خیر آباد	۲
		۳۶-۴۶	۱۴				بناب	۴
		۴۶-۵۶	۱۱				آبگرم	۳
		۵۶-۶۵	۸				کلیان	۶
		مجموع	۶۳				درصد	۵۵/۵۶
								۴۴/۴۴

یافته‌ها

به منظور تسهیل در نمایش و ارائه مطالب، اطلاعات جمع‌آوری شده درباره گیاهان دارویی این منطقه به همراه ویژگی‌های هر گیاه در جدول ۲ ذکر شده است. مطابق با آنچه که در جدول مشاهده می‌گردد، در مرتع مذکور ۷۰ گونه دارویی وجود دارد که به ۳۷ خانواده تعلق دارند. غالب گیاهان منطقه مصارف دارویی دارند؛ اما تعدادی از گونه‌ها نظیر *Anethum graveolens*, *Carum carvi*

Nigella sativa, *Amygdalus scoparia*, *Lepidium sativum*, *Berberis vulgaris*, *Ziziphus jujuba*, *Portulaca oleraceae*, *Mentha longifolia*, *Elaeagnus angustifolia*, *Avena sativa*, *Onopordon*, *Allium ampeloprasum*, *Capparis spinosa*, *Hertia* و *Medicago sativa*, *Cardaria draba*, *leptolepis angustifolia* به دو شکل خوراکی و دارویی به مصرف می‌رسند.

جدول شماره ۲: فهرست و مشخصات گونه‌های دارویی و اثرات درمان سنتی آن‌ها در منطقه مورد مطالعه

نام علمی	خانواده	نام محلی	نام فارسی	اندام مورد استفاده	خواص دارویی	نحوه استفاده	زمان جمع‌آوری	فرم رویشی
<i>Salvia mirzayanii</i> Rech.f.&Esfand.	Lamiaceae	مورپرزو	مریم گلی کاروانداری	برگ	درمان دل‌درد	خام	پاییز	Sh
<i>Teucrium polium</i> L.	Lamiaceae	کلپوره	مریم نخودی	ساقه و برگ	چرک خشک‌کن (ضد عفونت)، درمان دل‌درد و گزیدگی حشرات	خام (خیساندن) و ضماد	بهار	Sh
<i>Carum carvi</i> L.	Apiaceae	زیره سیاه	زیره سیاه اروپایی	میوه	آرام‌بخش و ضد عفونت	عرق و خام (برای معطر کردن غذا)	بهار	F
<i>Suaeda aegyptiaca</i> (Hasselq.) Zoh.	Chenopodiaceae	سمسپیل	سیاه شور مصری	برگ	هضم غذا و ضد نفخ	خام (سبزی خوراکی)	بهار	F
<i>Eremurus persicus</i> (Jaub.&Spach) Boiss.	Liliaceae	سیرشو	سریش ایرانی	ساقه، گل و برگ	تقویت چشم	پخته (به صورت آش)	بهار	F
<i>Echium amoenum</i> Fisch.	Boraginaceae	گاوزبان	گل گاوزبان ایرانی	گل و برگ	آرام‌بخش، درمان سرماخوردگی، رفع عفونت دهان و تقویت قلب	دم کرده و خام	بهار	F
<i>Heracleum persicum</i> Desf. ex Fischer	Apiaceae	گلپر	گلپر	ساقه، برگ، میوه و گل	ضد نفخ و آرام‌بخش	عرق	بهار	F
<i>Anethum graveolens</i> L.	Apiaceae	شبت	شوید	ساقه و برگ	کاهش چربی خون	خام (تازه و خشک به عنوان سبزی) و عرق	بهار	F
<i>Alhagi pseudalhagi</i> Desf. (M.B.)	Papilionaceae	تیکان-آدور اشتري	خارشتر قفقازی	ساقه و برگ	کاهش وزن و دفع سنگ کلیه	عرق و دم کرده (همراه با داروهای دیگر)	بهار	F
<i>Cichorium intybus</i> L.	Asteraceae	ککلیک اوتو	کاسنی	ساقه	رفع گرمی بدن و مرهم زخم	عرق و ضماد (له شده)	بهار	F
<i>Lepidium sativum</i> L.	Brassicaceae	ترتیزک	شاهی	ساقه، برگ و گل	رفع کم‌خونی و تقویت عضلات	خام (تازه و سبزی خوراکی) و پخته (آش و سوپ)	چهار فصل	F
<i>Amygdalus scoparia</i> Spach.	Rosaceae	الوک	بادام کوهی	میوه	جلوگیری از پدید آمدن پلک چشم و جلوگیری از ریزش موی زنان	پخته (آش) و خام (تنقلات پس از شیرین شدن)	تابستان	T
<i>Tribulus terrestris</i> L.	Zygophyllaceae	خارخاسک	خارخسک	میوه	سرعت بخشیدن به دفع سنگ کلیه	دم کرده (همراه با داروهای دفع سنگ کلیه) و عرق	بهار	F
<i>Nigella sativa</i> L.	Ranunculaceae	سیاه‌دونه	سیاه‌دانه	میوه	دفع سنگ کلیه، بادشکن، ضد یبوست، افزایش شیر مادر و درمان فشار خون و چربی بالا	خام (ریختن روی شیرینی جات و نان)، عرق و دم کرده	بهار	Sh
<i>Portulaca oleraceae</i> L.	Portulacaceae	قلفه	خرفه	میوه	رفع عطش و کاهش خونریزی در بانوان	خام (سبزی) و پخته (روی آش)	تابستان	F
<i>Descurainia Sophia</i> (L.) Schur	Brassicaceae	شفکو	خاکشیر ایرانی	میوه	ضد یبوست و مسهل کننده	خام (شربت)	تابستان	Sh

ادامه جدول شماره ۲.

Sh	تابستان	خام (دانه‌های میوه) و دم کرده	کاهش فشار خون	میوه	هندوانه ابوجهل	هندونه تلخو	Cucurbitaceae	<i>Citrullus colocynthis</i> (L.) Schrad.
T	بهار	دم کرده و عرق	درمان یرقان (زردی) و تقویت لته و دندان	گل	گلنار	گل بهار فارسی	Punicaceae	<i>Punica granatum</i> var. pleniflora
B	بهار	خام و پخته	پاکسازی کبد	میوه	زرشک زرافشانی	زارج	Berberidaceae	<i>Berberis integerrima</i> Bge.
F	پاییز	دم کرده و عرق	منظم کردن قاعدگی، کاهش فشار خون و رفع بی‌خوابی اطفال	میوه	رازیانه	بادیون	Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.
T	اواسط تابستان تا اوایل پاییز	خام (میوه) و دم کرده	درمان کم‌خونی، درمان سرماخوردگی و ضد نفخ	میوه	عناب	عناب	Rhamnaceae	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.
Sh	پاییز	خام (پودر) و ضماد	آرام‌بخش و درمان جوش صورت	گل و پیاز	نرگس	گل نرگس	Amaryllidaceae	<i>Narcissus tazetta</i> L.
B	پاییز	پخته و خام	تنظیم فشار و قند خون	میوه	زرشک	زرشک	Berberidaceae	<i>Berberis vulgaris</i> L.
F	بهار	پخته (سوپ و آش) و خام (همراه با شیر)	آرام‌بخش، تقویت‌کننده عمومی بدن و کاهش وزن	ریشه، برگ و میوه	جوی دوسر	جوی دوسر	Poaceae	<i>Avena sativa</i> L.
T	تابستان	خام (پودر)	درمان درد معده و یوکی استخوان	میوه	سنجد	ایده	Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.
Sh	زمستان	خام	ضد اسهال، کاهش فشار خون و ضد عفونی‌کننده معده و روده	برگ	آنفوزه	آنفوزه	Apiaceae	<i>Ferula assa-foetida</i> L.
F	تابستان	دم کرده و خام (پودر)	درمان دردهای شکم و معده و تقویت لته	ساقه و برگ	پونه	پودنه	Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds.
T	بهار	دم کرده	تقویت موی سر	برگ	بید مجنون	بید مجنون	Salicaceae	<i>Salix babylonica</i> L.
F	بهار	دم کرده (با شیر و عسل)	درمان دل‌درد، خلط‌آور، ادرار‌آور و درمان گلودرد	اندام‌های هوایی	طوسک کرمانی	گل بنفشه تلخ	Dipsacaceae	<i>Scabiosa candollei</i> Wall. Ex Dc.
Sh	بهار	خام (پودر برای معطر کردن غذا) و دم کرده (همراه یا جداگانه با چای)	ضد عفونت و خلط‌آور	برگ	آویشن شیرازی	آپشن	Lamiaceae	<i>Zataria multiflora</i> Boiss.
Sh	تابستان	عرق و دم کرده	درمان دل‌درد و تب‌بر	برگ	شاهتره گل‌ریز	شاتره	Fumariaceae	<i>Fumaria parviflora</i> Lam.
Sh	تابستان	خام (همراه با آب)	درمان درد پا و کمردرد	اندام‌های هوایی	ارمک دو ردیفی	هوم	Ephedraceae	<i>Ephedra distachya</i> L.
Sh	زمستان	دم کرده	ضد نفخ و درمان دل‌درد	برگ و گل	کاروس	خرگل	Rubiaceae	<i>Jaubertia aucheri</i> (Jaub. & Spach) Lincz.
F	بهار	خام (خوشبوکننده غذا)	بهبود هضم	برگ و ساقه	تره کوهی	سیریتو	Liliaceae	<i>Allium borszczowii</i> Regel
F	بهار	خام و دم کرده (همراه با داروهای دیگر)	ضد یبوست، تقویت معده و درمان سرماخوردگی	میوه، برگ و ریشه	بارهنگ	بارتنگ	Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> L.
Sh	بهار	پخته (سوپ و خورش) و خام (سالاد)	تقویت مفاصل	ساقه	خارپنبه برگ نازک	کنگر	Asteraceae	<i>Onopordon leptolepis</i> DC.
F	بهار	پخته	تقویت چشم	برگ و ساقه	ازمک	مکو	Brassicaceae	<i>Cardaria draba</i> (L.) Desv.

ادامه جدول شماره ۲.

Sh	تابستان	پخته (آش)، عرق و دم کرده	تقویت چشم، افزایش شیر مادر و درمان سرماخوردگی	برگ و ساقه	یونجه	یونجه	Papilionaceae	<i>Medicago sativa</i> L.
Sh	اواخر بهار تا اواخر تابستان	خام (پودر) و دم کرده (برای شستشوی کودکان)	رفع زردی و گرمی کودکان (ضد عفونی)	برگ و گل	سرخ مغز	سرخ مغز	Amaranthaceae	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.
F	پاییز	خام	مسکن درد قاعدگی	برگ و گل	گل زردو	گل زردو	Asteraceae	<i>Hertia angustifolia</i> (DC.) O. Kuntze
Sh	پاییز	دم کرده و بخور خشک	درمان دندان درد و بیماری های پوست	دانه	اسپند	دشتی	Zygophyllaceae	<i>Peganum harmala</i> L.
Sh	اواسط بهار تا اواخر تابستان	دم کرده	جلوگیری از پوکی استخوان و درمان درد مفاصل	سرشاخه های گل دار	گزنه دو پایه	گزنه	Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L. var. dioica
B	تابستان	خام	درمان بیماری های پوستی و تقویت مو	برگ	حنا	حنا	Lythraceae	<i>Lawsonia inermis</i> L.
F	بهار	دم کرده، خام (پودر)، ضماد و عرق	درمان سرماخوردگی، درمان گلودرد، رفع خارش و گرمی بدن، تسکین درد و تقویت عمومی بدن	برگ و ساقه	پونه سایی	گل زوفا	Lamiaceae	<i>Nepeta bracteata</i> Benth.
F	بهار	خام و دم کرده	التهام زخم ها، ضد یبوست و درمان سرماخوردگی	برگ، ریشه و دانه	بارهنگ سر	کوچک	Plantaginaceae	<i>Plantago lanceolata</i> L.
F	بهار	خام (روی ماست) و دم کرده	درمان دل درد، ضد نفخ و درمان زخم معده	برگ سرشاخه	کاکوتی	کاکوتی	Lamiaceae	<i>Ziziphora tenuir</i> L.
T	بهار	خام (پودر)	مرهم زخم، تقویت معده و آرام بخش	میوه و برگ	کنار	کنار	Rhamnaceae	<i>Ziziphus spina-chirsti</i> (L.) Willd.
Sh	تابستان	خام	تقویت رشد مو، ضد شوره سر و رفع گرمادگی	ته	گون	چالی	Papilionaceae	<i>Astragalus squarrosus</i> Bunge
T	تابستان	خام - دم کرده (میوه)	درمان درد پا	میوه و برگ	بنه	بنه	Anacardiaceae	<i>Pistacia atlantica</i> Desf.
Sh	تابستان	دم کرده	ضد یبوست و مسهل کننده	برگ	سنای مکی	سنا	Caesalpinaceae	<i>Cassia italic</i> (Miller) F. W. Andrews
F	پاییز	خام	ضد نفخ و تقویت معده	برگ و ریشه	کرفس کوهی	انجدان	Apiaceae	<i>Levisticum officinale</i> Koch
T	بهار	خام (پودر) و دم کرده	رفع بوی بد دهان، تقویت مو و درمان سرماخوردگی	دانه و برگ	مورد	مورت	Myrtaceae	<i>Myrtus communis</i> L.
Sh	بهار	خام	درمان سرماخوردگی (درمان سرفه) و درمان زخم معده	میوه	شکر تیغال	تیهار	Asteraceae	<i>Echinops aucheri</i> Boiss.
Sh	بهار	دم کرده	درمان گلودرد و سرماخوردگی	اندام های هوایی	مریم گلی	مرمرشک	Lamiaceae	<i>Salvia macrosiphon</i> Boiss.
F	بهار	عرق و خام (پودر شده همراه با آب)	درمان درد معده و دل درد	برگ و گل	بادیان رومی	کسوک	Apiaceae	<i>Trachyspermum copticum</i> (L.) Link
F	بهار	دم کرده (همراه با عسل)، خام و ضماد	درمان تنگی نفس، مسهل کننده و درمان کوفتگی	پرچم داخل گل	گل رنگ	خار زردو	Asteraceae	<i>Carthamus lanatus</i> L.
Sh	فصل	دم کرده، خام (طعم دهنده آبنبات)	درمان درد معده، کاهش سرفه، درمان گلودرد و از بین بردن عفونت ها	ریشه	شیرین بیان	مهک	Papilionaceae	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.

ادامه جدول شماره ۲.

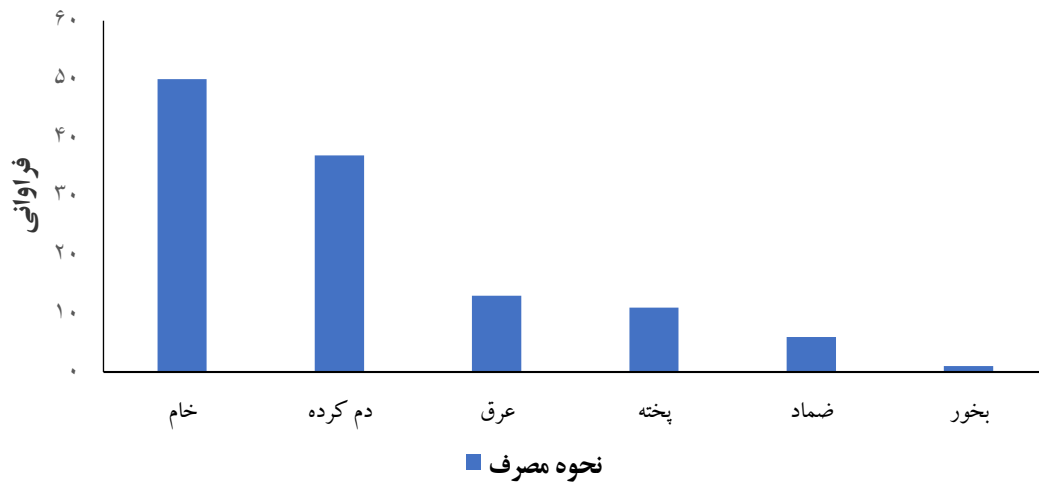
Sh	تابستان	خام (پودر) و دم کرده	ضد یبوست، شادابی پوست و درمان زخم‌های حلق و گلو	گل و غلاف	پنیرک میوه‌ریز	ختمی	Malvaceae	<i>Malva microcarpa</i> Pers.
F	بهار	خام (ترشی) و دم کرده	تقویت مفاصل (زانو)، درمان سردرد و ضد یبوست	اندام‌های هوایی	کور	دک	Capparidaceae	<i>Capparis spinosa</i> L.
Sh	تابستان	دم کرده و خام (طعم‌دهنده روی کشک)	درمان سرماخوردگی	ساقه و برگ	آویشن قره‌باغی	ازگن	Lamiaceae	<i>Thymus fedtschenkoi</i> Ronneger
F	بهار	عرق و خام (پودر شده همراه با آب)	درمان درد معده و دل‌درد	برگ و گل	بادیان رومی	کسرک	Apiaceae	<i>Trachyspermum copticum</i> (L.) Link
Sh	چهار فصل	ضماد، دم کرده (همراه با عسل) و خام (پودر)	درمان دل‌درد، از بین بردن علائم یائسگی و کاهش درد مفاصل	سرشاخه‌های بوته	درمنه	یوشان	Asteraceae	<i>Artemisia sieberi</i> Besser
Sh	بهار	خام	شادابی پوست، از بین برنده جوش و لک، ضد یبوست و تقویت معده	گل	پنیرک قرمز	پنیرک	Malvaceae	<i>Malva sylvestris</i> L.
F	بهار	خام (تازه و خشک به عنوان طعم‌دهنده)، پخته (در آش) و دم کرده	درمان تمامی عفونت‌ها	اندام‌های هوایی	تره کوهی	تره	Amaryllidaceae	<i>Allium ampeloprasum</i> L.
Sh	تابستان	شیره یا خام	درمان سرماخوردگی	ساقه	نخل مرداب	پنجه کلاغی	Cyperaceae	<i>Cyperus alterfolius</i> L.
B	بهار	خام (همراه با آب)	درمان یرقان، رفع گرمی بدن و ضد یبوست	میوه	شیرخشت ایرانی	سیاه چو	Rosaceae	<i>Cotoneaster persica</i> pojark.
F	بهار	خام	کاهش وزن، ضد یبوست و رفع گرمی بدن	دانه	تخم شربتی	تخم شربتی	Lamiaceae	<i>Ocimum basilicum</i> L.
F	بهار	دم کرده (همراه با جداگانه با چای)	درمان سرماخوردگی و کمردرد و تقویت قلب	اندام‌های هوایی	مخلصة	ساری درمان	Asteraceae	<i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Schultz-Bip.
Sh	اواخر بهار تا اواسط تابستان	دم کرده	رفع عفونت شدید	گل	بومادران	بومادران	Asteraceae	<i>Achillea wilhelmsii</i> C. Koch
Sh	تابستان	دم کرده	کاهش وزن، نشاط آور و آرام‌بخش	برگ	بادرنجبویه کرمانی	بادرنج	Lamiaceae	<i>Dracocephalum polychaetum</i> Bornm.
F	بهار	خام و دم کرده	درمان زخم معده، اسهال و استفراغ	برگ	ترشک بادکنکی	یغمزه	Polygonaceae	<i>Rumex vesicarius</i> L.
F	بهار	دم کرده (همراه با جداگانه با چای)	درمان سرماخوردگی و کمردرد و تقویت قلب	اندام‌های هوایی	مخلصة	ساری درمان	Asteraceae	<i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Schultz-Bip.

T= درخت؛ B= درختچه؛ Sh= بوته؛ F= پهن برگ علفی؛ T= Tree; Sh= Shrub; F= Forb; B= Bush

می‌باشد (شکل ۱).

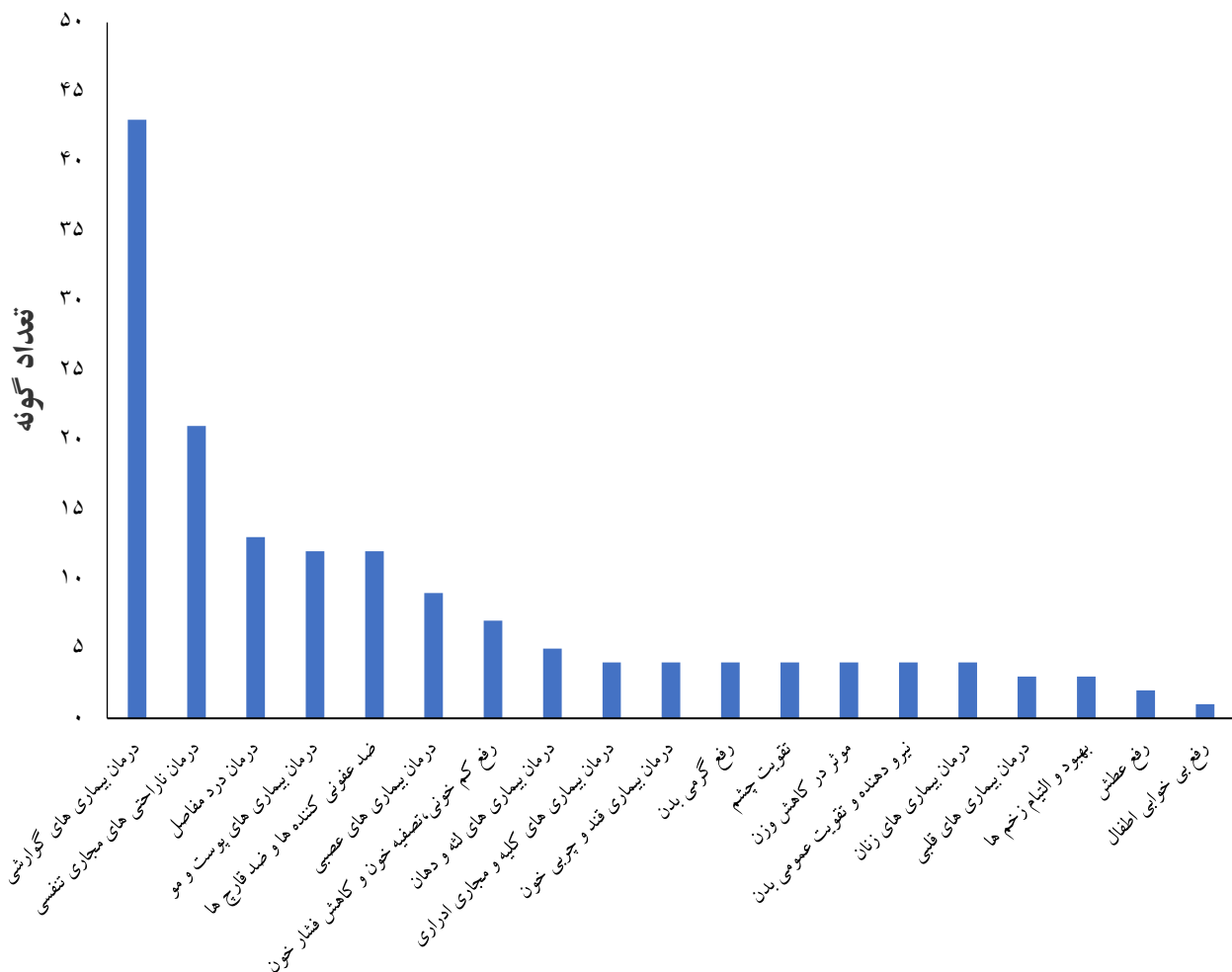
از نظر بخش‌های مورد استفاده گیاهان دارویی منطقه، اندام‌های مختلف گیاهان جهت درمان و مصارف سنتی دارویی استفاده می‌شوند که بیشترین بخش مورد استفاده افراد بومی، برگ بوده و دیگر اندام‌ها در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نتایج گویای آن هستند که از گیاهان دارویی منطقه مورد مطالعه در راستای معالجه انواع بیماری‌ها به صورت سنتی استفاده می‌شود. بیشترین استفاده

نتایج حاکی از آن هستند که بیشترین فراوانی در ترکیب گونه‌ها را خانواده Lamiaceae با ۱۰ گونه به خود اختصاص داده است و مابقی خانواده‌ها دارای تعداد گونه‌های کمتری می‌باشند. علاوه‌براین از نظر نحوه مصرف سنتی این گیاهان در منطقه مذکور، نتایج نشان دادند که عمده نحوه مصرف توسط مردم بومی به صورت خام بوده و سایر اشکال مورد استفاده گیاهان دارویی به ترتیب به صورت دم کرده، عرق، پخته، ضماد و بخور

شکل شماره ۱: نحوه مصرف سنتی گیاهان دارویی

دارویی از گیاهان برای درمان بیماری‌های گوارشی، ناراحتی‌های
مجاری تنفسی، درد مفاصل و بیماری‌های مرتبط با پوست و مو
بوده و کمترین میزان استفاده مربوط به رفع عطش و بی‌خوابی
اطفال می‌باشد (شکل ۲).

شکل شماره ۲: نمودار فراوانی تعداد گونه‌های دارویی مورد استفاده در درمان سنتی بیماری‌ها

بحث

یافته‌های حاصل از تحقیقات مختلف نشان می‌دهند که کشور ایران با توجه به موقعیت جغرافیایی و شرایط اقلیمی حاکم بر آن که دارای ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته شده جهانی است، کشوری ممتاز و با رتبه بالا از نظر غنای گیاهی و تنوع زیستی می‌باشد. علاوه بر این، بافت عشایری و روستایی و تنوع قومی و فرهنگی موجود در کشور ایران منجر به ایجاد گنجینه‌ای از آفرینندگی‌های مردمی در شیوه‌های متنوع استفاده از گیاهان دارویی در هر منطقه از آن شده است که ارزش حفظ آن را افزایش می‌دهد.

نتایج حاکی از آن بودند که گیاهان جمع‌آوری شده متعلق به ۳۷ خانواده هستند که در میان آن‌ها خانواده‌های Lamiaceae با ۱۰ گونه، Asteraceae با هشت گونه، Apiaceae با هفت گونه و Papilionaceae و Brassicaceae با سه گونه از سهم بیشتری برخوردار می‌باشند. نعمتی پیکانی و جلیلیان در پی بررسی گیاهان دارویی استان کرمانشاه به این امر پی بردند که بیشترین سهم گیاهان دارویی موجود مربوط به خانواده‌های Lamiaceae، Asteraceae و Apiaceae می‌باشد (۱۱). رمضان‌نژاد و پریشانی نیز در مطالعه‌ای در زمینه معرفی برخی از گیاهان دارویی منطقه میمند در استان کرمان دریافتند که از کل گونه‌های موجود، خانواده Lamiaceae بیشترین سهم را به خود اختصاص است (۷).

نتایج حاصل از بررسی کاربرد سنتی گیاهان نشان دادند که بیشترین استفاده دارویی از گیاهان در زمینه درمان بیماری‌های گوارشی، ناراحتی‌های مجاری تنفسی، درد مفاصل و بیماری‌های پوست و مو است. نتایج تحقیقات برخی از پژوهشگران دیگر نیز گویای این مطلب است که بیشترین استفاده دارویی از گیاهان دارویی مربوط به درمان بیماری‌های گوارشی می‌باشد. رزمجویی و همکاران نیز در مطالعه اتنوبوتانی برخی از گیاهان دارویی شهرستان بهبهان در استان خوزستان به این نتیجه دست یافتند که بیشترین کاربرد گیاهان دارویی در زمینه رفع مشکلات گوارشی با فراوانی ۲۰ درصد می‌باشد (۱۲). همچنین مردانی‌نژاد و وزیرپور در تحقیقات اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه مبارکه اصفهان پی بردند که ۲۵/۰۹ درصد از گیاهان در راستای درمان بیماری‌های مرتبط با دستگاه گوارش مورد استفاده قرار می‌گیرند (۱۳). نتایج

مطالعات دولتی و خصوصی و قربانی در شهرستان دشتستان استان بوشهر (۱۴)، دولتی و خصوصی و همکاران در شهرستان کازرون استان فارس (۱۵)، بی‌باک و مقبلی هنزائی در شهرستان جیرفت استان کرمان (۵) و مهربانی و همکاران در شهرستان بافت استان کرمان (۶) نیز مؤید آن هستند که بیشترین کاربرد گیاهان دارویی در زمینه درمان بیماری‌های گوارشی می‌باشد.

نتایج پژوهش حاضر نشان دادند که در این منطقه از میان اندام‌های مختلفی که برای درمان و مصارف سنتی دارویی استفاده می‌شود، بیشترین استفاده مربوط به برگ گیاهان بوده و سایر اندام‌ها مانند میوه، ساقه، گل و غیره در مقایسه با برگ، کمتر مورد استفاده مردم محلی قرار می‌گیرند. یافته‌های حاصل از پژوهش رمضان‌نژاد و پریشانی نیز که به معرفی برخی از گیاهان دارویی منطقه میمند در استان کرمان پرداختند، نمایانگر آن است که از میان اندام‌های گیاهی مورد استفاده، برگ، بذل و ریشه دارای بیشترین مصارف دارویی در بین مردم محلی می‌باشند (۷). در این راستا، رزمجویی و همکاران در مطالعه اتنوبوتانی برخی از گیاهان دارویی شهرستان بهبهان واقع در استان خوزستان به این نتیجه رسیدند که اندام برگ گیاهان با ۲۷ درصد از بیشترین سهم مصرف دارویی برخوردار می‌باشد (۱۲). همچنین مالکی خضزلو و همکاران در مطالعه اتنوبوتانی و مصارف سنتی برخی از گیاهان دارویی شهرستان عجب‌شیر به این مهم پی بردند که اندام برگ با ۴۳ درصد استفاده، بیشترین کاربرد را دارد (۱۶) که این یافته با نتایج مطالعه حیدری و همکاران که با هدف بررسی گیاه مردم‌نگاری منطقه ییلاقی نمارستاق در شهرستان آمل (استان مازندران) انجام شد، همسو می‌باشد (۱۷). این در حالی است که نتایج پژوهش مهربانی و همکاران در شهرستان بافت استان کرمان حاکی از آن هستند که سرشاخه‌های هوایی، میوه و دانه دارای بیشترین میزان استفاده در بین مردم محلی می‌باشند (۶).

مطابق با بررسی‌های صورت گرفته، نحوه مصرف سنتی گیاهان دارویی توسط مردم بومی ارزویه عمدتاً به صورت خام است و سایر اشکال استفاده از این گیاهان به ترتیب به صورت دم کرده، عرق، پخته، ضماد و بخور می‌باشد. نتایج مطالعات بی‌باک و مقبلی هنزائی در شهرستان جیرفت واقع در استان کرمان بیانگر آن

این میان می‌توان به گونه‌هایی مانند *Fumaria parviflora* Lam. به عنوان تب‌بر، *Hertia angustifolia* (DC.) O. Kuntze به عنوان مسکن، *Nepeta bracteata* Benth. برای درمان سرماخوردگی و *Teucrium polium* L. برای درمان دل‌درد اشاره کرد. کارکردهای گیاهانی مانند *Heracleum persicum* Desf. ex Fischer، *Nigella*، *sativa* L. و *Avena sativa* L. که به ترتیب برای کاهش نفخ، افزایش شیر مادر و تقویت عمومی بدن مورد استفاده جوامع محلی قرار می‌گیرند، با یافته‌های رزمجویی و همکاران در زمینه مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان بهبهان در استان خوزستان مطابقت دارند (۱۲). در این مطالعه مشاهده گردید که گونه‌هایی نظیر *Glycyrrhiza glabra* L.، *Allium ampeloprasum* L. و *Portulaca oleraceae* L. که در این منطقه به ترتیب برای درمان درد معده، به عنوان ضد عفونی‌کننده و رفع عطش مورد استفاده جوامع محلی قرار می‌گیرند به ترتیب با یافته‌های ابطحی در شهرستان شازند استان مرکزی (۲۲) و دولتنخواهی و قربانی نهوجی در شهرستان دشتستان استان بوشهر (۱۴) همراستا می‌باشد. این نتایج مؤید آن هستند که اغلب گیاهان خودروی دارویی در مناطق مختلف، تقریباً دارای کارکرد مشابه خوراکی و دارویی در میان جوامع محلی می‌باشند (۲۳).

نتیجه‌گیری

مناطق مختلف کشور ایران دارای اقوامی با فرهنگ و آداب و رسوم مختلف در زمینه استفاده از گیاهان دارویی است. بر این اساس، برای جمع‌آوری اطلاعات ارزشمند در زمینه گیاهان دارویی، نیاز به تحقیق و بررسی بیشتر در بین اقوام وجود دارد تا با فوت افراد سالخورده، دانستی‌های گران‌قیمت این افراد که حاصل آزمون و خطا در طبیعت پیرامون این گیاهان می‌باشد به دست فراموشی سپرده نشود. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان دادند که تنوع و غنای بالای گیاهان دارویی در این منطقه، ارتباط نزدیک افراد بومی با طبیعت و محیط زندگی‌شان و همچنین نیاز افراد به گیاهان برای درمان بیماری‌ها منجر به آگاهی و دانش بالای پرسش‌شوندگان در زمینه گیاهان دارویی شده است. با وجود گیاهان دارویی متنوع و دانش بومی غنی جوامع محلی در این منطقه، تاکنون پژوهشی در زمینه شناسایی و

بودند که استفاده از گیاهان دارویی به صورت جوشانده و ضماد، بیشترین میزان استفاده را به خود اختصاص داده است (۵). در این راستا، یافته‌های قلی‌پور و همکاران در مطالعه اتنوبوتانیکی گیاهان دارویی دهستان زارم‌رود نکا (استان مازندران) نشان دادند که متداول‌ترین شیوه مصرف گیاهان دارویی در منطقه مورد مطالعه به صورت دم‌کرده و جوشانده بوده و کمترین میزان در زمینه شیوه مصرف به صورت پاشویه می‌باشد (۱۸).

در این مطالعه مشخص گردید که برخی از گیاهان مانند کلپوره (*Teucrium polium* L.)، گاوزبان (*Echium amoenum*)، ختمی (*Malva microcarpa Pers.*)، خارخروسک (*Fisch.*)، شفکو (*Tribulus terrestris* L.)، Schur (*Descurainia* (L.))، Sophia و پودنه (*Mentha longifolia* (L.) Huds) کاربرد بیشتری در زندگی روزمره مردم محلی دارند و اکثر مردم محلی با خواص آن‌ها آشنا می‌باشند.

از نتایج دیگری که از مقایسه نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های سایر مطالعات انجام شده در زمینه اثرات درمانی مدرن گیاهان به دست آمد، این مطلب است که برخی از خواص درمانی که مردم محلی برای گیاهان در نظر می‌گیرند با نتایجی که پس از آزمایش‌های گوناگون در مورد آن‌ها به دست می‌آید، مطابقت دارد؛ به عنوان مثال مردم محلی ارزویی از گیاه مهک (*Glycyrrhiza glabra* L.) به صورت سنتی در جهت کاهش سرفه بهره می‌بردند. اخیراً مشخص شده است لیکوئیریتین که از مواد فعال عصاره این گیاه است، موجب مهار کپسایسین (الفاکننده سرفه) می‌شود (۱۹). همچنین در خصوص گیاه پنیرک (*Malva sylvestris* L.) نیز این موضوع که این گیاه دارای پتانسیل درمان مشکلات پوستی می‌باشد (۲۰)، تأیید شده است؛ زیرا مردم محلی ارزویی از این گیاه برای شادابی پوست و همچنین از بین بردن جوش و لک استفاده می‌کنند.

بررسی و مقایسه نتایج حاصل از این مطالعه با سایر مطالعات انجام شده در کشور نشان‌دهنده آن است که موارد مصرف ذکر شده برای گونه‌های گیاهی مشابه در نقاط مختلف ایران تا حدودی مشابه و نزدیک به یکدیگر است؛ به طوری که کاربردهای ذکر شده درباره برخی از گیاهان در این مطالعه با پژوهش دیگری که در ناحیه کوه جوپار در استان کرمان انجام شد (۲۱) یکسان می‌باشد؛ از

اشتغال‌زایی در مسیر توسعه پایدار باشد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان این مقاله مراتب تشکر و قدردانی خود را از مساعدت‌های خانواده‌های محترم حمزه‌نژاد، صادقی، شهنساری و راد که در مدت زمان انجام این تحقیق امکان اقامت و اسکان محققین را فراهم نموده و همواره یاری‌رسان و همراه ایشان بودند اعلام می‌کنند.

بررسی خواص درمانی این گیاهان انجام نشده است؛ این در حالی می‌باشد که به دلیل دسترسی محدود مردم محلی به مراکز درمانی، بسیاری از آن‌ها به گیاهان دارویی وابسته هستند و از آن‌ها برای درمان بیماری‌های مختلف استفاده می‌نمایند. در مجموع، از طریق بررسی‌های علمی در زمینه طب سنتی اقوام مختلف می‌توان به منابع جدیدی برای درمان بیماری‌های مختلف دست یافت. بدیهی است حفاظت از دانش بومی و برقراری پیوند بین طب سنتی و پزشکی مدرن می‌تواند گامی در راستای بهبود سلامت جامعه و

References:

1. Tabatabaei SM, Avatefi Hemmat M, Jalali SG, Amin G. Traditional knowledge of the use of wild medicinal plants in Chupanan rural district, north of Naein County. J Islam Iran Traditional Med 2019;10(2):157-84. [Link](#)
2. Tene V, Malagon O, Finzi PV, Vidari G, Armijos C, Zaragoza T. An ethnobotanical survey of medicinal plants used in Loja and Zamora-Chinchipe, Ecuador. J Ethnopharmacol 2007;111(1):63-81. [DOI: 10.1016/j.jep.2006.10.032](#)
3. Long L, Rong L. Ethnobotanical studies on medicinal plants used by the red-headed Yao people in Jinping Yunran province. China. J Ethnopharmacol 2004;90(2):389-95. [DOI: 10.1016/j.jep.2003.10.021](#)
4. Ramezani M, Minaeifar AA. Ethnobotanical study of medicinal plants in Fasa County. J Islam Iran Traditional Med 2016;7(2):221-31. [Link](#)
5. Bibak H, Moghbeli F. Collection, identification and traditional usage of medicinal plants in Jiroft County. J Med Plants 2017;16(64):116-40. [Link](#)
6. Mehrabani M, Mahdavi Meymand Z, Mirtajadini M. Collecting and identifying a selection of wild plants of Baft township (Iran, Kerman province) and study of their traditional uses. J Islam Iran Traditional Med 2012;4(3):275-85. [Link](#)
7. Ramazannejad GR, Parishani FM. Introduction of medicinal plants of Maymand historical region in Kerman province. J Agric Sci Natl Res 2008;15(5):157-65. [Link](#)
8. Forouzeh MR. Investigation on ethnobotany and habitat suitability prediction of some important range species (Case study: Dilegan Rangeland, Kohgiluyeh and Boirahmad province). [PhD Thesis]. Gorgan: Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources; 2015. P. 374. [Link](#)
9. Barani H. Knowledge (A case study of specialized concepts of range management among herders of Eastern Alborz). Soc Sci 2006;13(34.35):13-40. [Link](#)
10. Assadi M, Maassoumi AA, Khatamsaz M, Mozaffarian V. Flora of Iran. Tehran: Research Institute of Forests and Rangeland Press; 2019. [Link](#)
11. Nemati Paykani M, Jalilian N. Medicinal plants of Kermanshah province. Taxonomy Biosystematics 2012;4(11):69-78. [Link](#)
12. Razmjoue D, Zarei Z, Armand R. Ethnobotanical study (Identification, medical properties and how to use) of some medicinal plants of Behbahan city of Khuzestan province, Iran. J Med Plants 2018;4(64):33-49. [Link](#)
13. Mardaninejhad SH, Vazirpour M. Study of ethnobotany of medicinal plants by people of Mobarakeh in the Esfahan province. J Herbal Drugs 2012;2:111-29. [Link](#)
14. Dolatkahi M, Ghorbani Nohooji M. The most used medicinal plant species of Dashtestan (Bushehr Province), with

- emphasize on their traditional uses. J Med Plants 2013;2(46):85-105. [Link](#)
15. Dolatkahi M, Ghorbani Nohooji M, Mehrafarin A, Amini Nejad GR, Dolatkahi A. Ethnobotanical study of medicinal plants in Kazeroon, Iran: Identification, distribution and traditional usage. J Med Plants 2012;2(42):163-78. [Link](#)
 16. Maleki-Khezerlu S, Ansari-Ardali S, Maleki-khezerlu M. Ethno-Botanic study and traditional use of medicinal plant of Ajabshir city. J Islam Iran Traditional Med 2017;7(4):499-506. [Link](#)
 17. Heidari A, Zali SH, Heidari G. Ethnobotanical survey of Namarestagh summer rangelands, Amol (Mazandaran). J Islam Iran Traditional Med 2015;5(4):330-9. [Link](#)
 18. Gholipour A, Ghorbani Nohooji M, Rasuli N, Habibi M. An ethnobotanical study on the medicinal plants of Zarm-rood rural district of Neka (Mazandaran Province). J Med Plants 2014;4(52):101-21. [Link](#)
 19. Saxena S. Glycyrrhiza glabra: medicine over the millennium. Natl Prod Radiance 2005;4(5):358-67. [Link](#)
 20. Gasparetto JC, Martins CA, Hayashia SS, Otuky MF, Pontarolo R. Ethnobotanical and scientific aspects of Malva sylvestris L.: a millennial herbal medicine. J Pharm Pharmacol 2012;64(2):172-89. DOI: 10.1111/j.2042-7158.2011.01383.x
 21. Sharififar F, Muharram Khani M, Moater F, Babakhanlou P, khodami M. Ethnobotanical study of medicinal plants of Joopar Mountains of Kerman province. J Kerman Univ Med Sci 2014;21(1):37-51. [Link](#)
 22. Abtahi FS. Ethnobotanical study of some medicinal plants of Shazand city in Markazi province, Iran. J Med Plants 2019;2(70):197-211. [Link](#)
 23. Hosseini M, Forouzeh MR, Barani H. Identification and investigation of ethnobotany of some medicinal plants in Khorasan Razavi province. J Med Plants 2019;2(70):212-31. [Link](#)